

De Kop van de Oude Wiel en de Avelingen

H. Sommer

De Kop van de Oude Wiel en de Avelingen zijn twee natuurgebiedjes langs de Merwede ten westen van Gorinchem. Hoewel beide gebieden uiterwaarden zijn, hebben ze verschillende kenmerken en een heel eigen ontstaansgeschiedenis. Beiden zijn op hun eigen manier interessant vanwege hun libellenrijkdom.

Korte karakteristiek

De Kop van de Oude Wiel is gelegen op de plek waar de Merwede zich in twee takken splitst. De Beneden Merwede is de oorspronkelijke voortzetting van de Waal richting Dordrecht, de Nieuwe Merwede is een aftakking die rond 1860 is gegraven dwars door de Biesbosch richting Moerdijk, om bij wateroverlast voor extra afvoer te kunnen zorgen. De Biesbosch is ontstaan na de Sint Elisabethsvloed van 1421. In de daaropvolgende eeuwen is door aanslibbing en inpoldering langzaam

het land op het water terug veroverd. Langs de oevers liggen tussen de kribben zandstrandjes met hier en daar een licht modderige afzetting. Dichtbij de punt van de splitsing liggen zandige oeverwallen met een interessante stroomdalflora. Verder landinwaarts zijn de voedselrijke akkers afgegraven ten behoeve van dijkverzwaring, waarbij men ook de voormalige kreken weer in ere hersteld heeft. Als binnenkort de dijken worden doorgestoken ontstaat een natuurlijk systeem met stromend water.

De Avelingen is een buitendijks natuurgebiedje ten westen van Gorinchem met een gevarieerd landschap. Achter een lage zandige oeverwal liggen grienden en weilanden, die 's winters geregeld onder water staan. Ooit was het gebied bedijkt, maar nadat de dijk enkele eeuwen geleden als gevolg van de zandige ondergrond wegspoelde, kwam de nieuwe dijk verder landinwaarts te liggen.

Foto: H. Sommer

Een uitsluipende Rivierrombout op een zandig rivierstrandje langs de Nieuwe Merwede.

De mooiste strandjes zijn alleen per boot te bereiken.

In het voorjaar worden de extensief beheerde weilanden gekenmerkt door een rijk vogellevens. In het gebied ligt ook een al vele jaren afgedekte vuilnisbelt, die ironisch genoeg de leukste libellenwaarnemingen oplevert.

Welke libellensoorten, waar en wanneer?

In een dynamisch en voedselrijk gebied zijn ander libellensoorten te verwachten dan in voedselarme vennetjes. Over het algemeen is de soortenrijkdom minder groot en komen sommige soorten in hoge aantallen voor. Daarnaast zijn er de soorten die specifiek zijn voor stromend water, zoals Rivierrombout, Beekrombout en Weidebeekjuffer.

Na de ontdekking van de Rivierrombout bij Nijmegen is er ook verder naar het westen langs de grote rivieren gezocht. Op verschillende plekken zijn Rivierrombouts gevonden, maar op de strandjes langs de Kop van de Oude Wiel een overweldigend groter aantal dan elders. De reden hiervoor is nog niet duidelijk. Toch worden maar incidenteel volwassen uitgekleurde exemplarenesignaleerd. De meeste waarnemingen betreffen huidjes en uitsluipingen en zijn gedaan tussen 9 juni en 31 augustus. De aantallen hangen van het weer af; tijdens een koele periode in juli 2000 liep het aantal sterk terug.

In 2000 werd min of meer bij toeval voor het eerst ook de Beekrombout in kleine aantallen aangetroffen. Het is niet onmogelijk dat deze soort hier al jaren voorkomt, maar dat er nooit eerder naar gezocht is. De waarnemingen bleven beperkt tot de tweede helft van mei.

Een andere soort die zich een vaste plaats verworven heeft is de Weidebeekjuffer. Inmiddels is ter plekke ook eiafzet van deze soort waargenomen. Weidebeekjuffers zijn vooral aan te treffen op de kribben en in de vegetatie langs de oever van de rivier. Vanuit de populatie langs de Nieuwe Merwede zwermen ze uit over een groter gebied en worden ze incidenteel waargenomen tot in Gorinchem en Woudrichem toe.

In de Avelingen komen de gewone libellensoorten voor, soms in grote aantallen. Zo zijn er op één dag meer dan 1.200 Variabele waterjuffers geteld. Bijzonder is de vaste populatie Bruine korenbouten. In 1999 heeft de insectenwerkgroep van de Alblasserwaard met succes gezocht naar de uitsluipplaats, die gevonden werd op een plek waar via een duiker voortdurend vers water wordt aangevoerd. Wie deze libel zoekt heeft verreweg de meeste kans op het nabijgelegen verhoogde terrein, waaronder een, gelukkig onzichtbare, vuilnisbelt schuil gaat. Bovenop ligt een vlak kruidig terrein, omzoomd door laag geboomte. De Bruine korenbouten hangen in de bosrand en jagen in de buurt ervan. Ze zijn waar te nemen van begin mei tot in juli, met de grootste aantallen in juni. De waarnemingen uit het verleden vertonen echter een grillig verloop, zowel in aantal als in het tijdstip van het grootste aantal.

Op pad in de Kop van de Oude Wiel

Voor een ontmoeting met de Rivierrombout is het zoeken naar uitsluipingen in De Kop van de Oude Wiel en op de strandjes langs de Beneden Merwede de beste manier. Deze

Foto: R. van Bemmelen

De Weidebeekjuffer is vooral direct langs de Nieuwe Merwede te vinden.

plekken zijn echter alleen per boot bereikbaar. Dit is een nadeel, maar aan de andere kant een garantie voor rust. De veerboot van Hardinxveld naar Werkendam bleek in het verleden (tegen enige bijbetaling) bereid een eindje om te varen. Het van en aan boord gaan via een ladder op een krib is goed te doen voor mensen die normaal ter been zijn. Wel is het nodig een ophaaltijd af te spreken en uiteraard op tijd weer klaar te staan.

Dat uitsluipen relatief makkelijk zijn waar te nemen, komt doordat ze vaak in de open ruimte geschieden, op het strand of bijvoorbeeld op een steen. Dit is het algemene beeld voor de zandstrandjes langs de oevers van de Waal. Langs de Nieuwe Merwede zijn ook plaatsen waar de vegetatie tot vlakbij het natte gedeelte van het strand komt. De larven klimmen daar in de vegetatie omhoog. Op plekken waar de vegetatie minstens een meter van het natte zand begint, zijn de larven goed te vinden. Zoek gewoon op het open zand op het droge gedeelte, minstens één meter vanaf de lijn die de scheiding vormt tussen nat en droog zand. Eerder nog dan de larven zelf zijn de loopsporen te vinden, die eenvoudig naar het doel leiden.

Wie op een eenvoudiger manier Rivierrombouts wil bekijken, maakt een goede kans op de stranden nabij Woudrichem. Tussen Sleeuwijk en Woudrichem is buitendijks een natuurgebied aangelegd, dat halverwege doorsneden wordt door een kreek. De meeste

Waargenomen soorten libellen na 1990 in de Kop van de Oude Wiel en de Avelingen met een indicatie van talrijkheid.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Status
Weidebeekjuffer	<i>Calopteryx splendens</i>	vrij schaars
Houtpantserjuffer	<i>Lestes viridis</i>	zeer algemeen
Lantaarntje	<i>Ischnura elegans</i>	zeer algemeen
Variabele waterjuffer	<i>Coenagrion pulchellum</i>	zeer algemeen
Grote roodoogjuffer	<i>Erythromma najas</i>	algemeen
Kleine roodoogjuffer	<i>Erythromma viridulum</i>	algemeen
Rivierrombout	<i>Gomphus flavipes</i>	vrij schaars
Beekrombout	<i>Gomphus vulgatissimus</i>	vrij schaars
Glassnijder	<i>Brachytron pratense</i>	vrij schaars
Blauwe glazenmaker	<i>Aeshna cyanea</i>	algemeen
Bruine glazenmaker	<i>Aeshna grandis</i>	algemeen
Vroege glazenmaker	<i>Aeshna isosceles</i>	vrij schaars
Paardenbijter	<i>Aeshna mixta</i>	algemeen
Grote keizerlibel	<i>Anax imperator</i>	vrij schaars
Platbuik	<i>Libellula depressa</i>	schaars
Bruine korenbout	<i>Libellula fulva</i>	vrij schaars
Viervlak	<i>Libellula quadrimaculata</i>	schaars
Gewone oeverlibel	<i>Orthetrum cancellatum</i>	zeer algemeen
Zwarte heidelibel	<i>Sympetrum danae</i>	schaars
Geelvlakheidelibel	<i>Sympetrum flaveolum</i>	schaars
Zuidelijke heidelibel	<i>Sympetrum meridionale</i>	zwerper
Bloedrode heidelibel	<i>Sympetrum sanguineum</i>	zeer algemeen
Bruinrode heidelibel	<i>Sympetrum striolatum</i>	algemeen
Steenrode heidelibel	<i>Sympetrum vulgatum</i>	algemeen

In 2000 werd de Beekrombout voor het eerst langs de Nieuwe Merwede waargenomen.

waarnemingen zijn gedaan op de strandjes ten westen van Woudrichem. Parkeren kan het beste aan de westzijde van de historische haven en niet in de oude stadskern zelf. Wie een rustiger gebied zoekt kan vanaf kasteel Loevestein naar het oosten lopen. Het is een weinig bezocht natuurgebied, waar tot nu toe minder libellen zijn gevonden, maar waar ook minder gezocht is.

Hoe kom ik er?

Voor een bezoek aan de Kop van de Oude Wiel kunt u verschillende boten huren. Bij het verhuurbedrijf Van Oversteeg (0183-501633) kunt u kiezen uit kano's, roei- en motorboten. Dit bedrijf bevindt zich bij de Spieringsluis aan de zuidoever van de Nieuwe Merwede. Op twee kilometer afstand passeert streekbus lijn 6 van Werkendam naar Dordrecht (niet op zondag). Een heuse zalmschouw (op de Nieuwe Merwede werd vroeger vanuit deze scheepjes met drijfnetten op zalm gevestigd) is te huren bij jachtwerf Goesting (0183-635082) in Gorinchem.

De Avelingen zijn per auto makkelijk te bereiken; vanaf de snelweg de afslag Avelingen ten noorden van de brug over de Merwede en dan een kilometer naar het westen. Naast de dijk ligt een parkeerterrein van Staatsbosbeheer en daarnaast de Korenboutenheuvel. Er staat een bord met een plattegrond. Door het gebied loopt een gevarieerd wandelpad.

Hein Sommer
Spijksedijk 6C
4207 GN Gorinchem
hwsommer@wish.net